

Research

ЗА НАЗВАНИЕТО ДЖАСУЛИЙЯ ОТ КАРТАТА НА АЛ-ИДРИСИ

Йордан ТАБОВ

Abstract. In the preserved copies of the famous map of al-Idrisi the name Ġaṭūliyya is located roughly on the territory between the rivers Morava and Iskar. It has been offered different interpretations: it is Serbia that is a modified form of the name Makazuniyya (Macedonia), and that is an incorrect entry of Musiyya al-Sufliyya - Arabic translation of Lower Moesia. Here I suggest the hypothesis that behind Ġaṭūliyya stands the name Asuriyya, put in the copy of the map where today is Austria.

Keywords: maps, Al-Idrisi, Ġaṭūliyya

Увод

Една от най-интересните карти – както по обстоятелства на създаване, така и по съдържание и съдба – е *картата на ал-Идриси*¹⁾; не случайно известният специалист по история на картографията Лео Вагров (1964) ѝ посвещава половината от главата за ислямските карти в класическата си монография „История на картографията”. Изработена е в двора на краля на Сицилия Роджер II, по негово желание (или по

негова заповед). Била е излята във вид на сребърен диск (Кендерова & Бешевлиев, 1999) или изобразена на сребърна пластина с размери вероятно около 3,5 x 1,5 метра; по-късно е била разчупена на части от „разярена тълпа” (Багров, 2004). Към картата е бил изготвен илюстриран с по-малки регионални карти обяснителен текст (или съчинение) на латински и арабски език, завършен през 1154 г. и известен със заглавията „Нузхат ал-Муштак” и „Китаб Руджар” (Книга на Роджер). Пет от запазилите се до днес негови преписи, един от които е в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, съдържат сведения за района на Балканския полуостров (Кендерова & Бешевлиев, 1999). Те са ценен източник на информация както за нивото на географските познания през средновековието, така и за историята на съответните страни и региони.

Едно от наименованията в картата от балканския регион – ал-Джасулийя – е обект на изследване в настоящата статия.

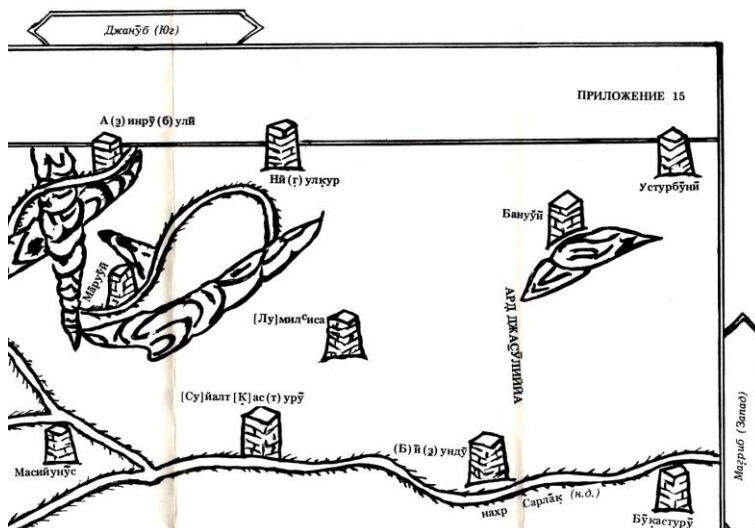
Особенности на достигналите до нас преписи на картата на ал-Идриси

Както в повечето стари ръкописи, така и тук при разчитането на надписите в преписите на съчинението на ал-Идриси и идентифицирането на съответните им обекти се срещат ред специфични трудности. Кендерова & Бешевлиев (1999) обръщат внимание на няколко от тях: първо, сложността на арабското писмо; второ, някои от предадените наименования вероятно произхождат от лица, които по своemu са ги разбрали, запомнили и произнесли пред автора или неговите помощници; трето, като думи от неарабски произход съдържат звукове, които липсват в арабския език, и четвърто, копистите вероятно са внесли – съзнателно или не – едни или други промени в изписването им.

Като се има предвид, че Софийският препис, който е изследван внимателно от Кендерова & Бешевлиев (1999), се датира към 1556 и едва ли е преписван от оригинала, „приносът“ на преписвачите за отдалечаване на названията от оригиналните може би е значителен. Освен това е важна бележката на Кендерова & Бешевлиев (1999), сс. 9 и 15, че в картите на Софийския препис в по-късно време с друго мастило са правени корекции и са нанасяни названията на отделни селища, планини и реки.

Областното название Джасулия / Джасулиййа е може би най-загадъчното, най-неясното и с най-оспорвана идентификация название. Кендерова & Бешевлиев (1999), с. 105 пишат, че на повечето карти към „Нузхат ал-Муштак“ то е придружено от допълнително пояснение: „ард Джасулиййа“, т.е. „земя Джасулия“, и че е отбелязано веднъж в картите на всички преписи между градовете Банууи, Атралиса и Устурбуни и втори път – само върху картата на Парижкия ръкопис (без текста към нея). Според Кендерова и Бешевлиев Банууи е вероятно Враца или Берковица, Атралиса е Тралица / София и Устурбуни е Стопонион / Ихтиман.

Кендерова & Бешевлиев (1999) цитират Недков (1960), че в според текста към картите един от градовете на Джасулиййа е Нису (Ниш). Разположението на надписа „ард Джасулиййа“ в Софийския препис е показан на Фиг. 1; а в Парижкия препис (където е транскрибиран като „ард Гетулия“) – на Фиг. 2.

Фиг. 1. Фрагмент от „пречертано копие с транскрибирани названия и план-квадрати” на карта от съчинението на ал-Идриси, отразяваща визията на Кендерова & Бешевлиев (1999), приложение 15, за транскрибиране на названията от Софийския препис: надписът „ард Джасулийя” е разположен вертикално вдясно (т.е. на запад, защото картата е ориентирана към юг в горната част) от центъра. Под него малко вляво е надписът (Б)й(з)унду – Бдин/Видин.

Кендерова & Бешевлиев (1999) представят основните мнения за превода и идентификацията на Джасулийя: (1) Според А. дьо Жобер (Jaubert, 1836-1840), Й. Лелевел (Lelewel, 1967), К. Милер (Miller, 1926-1927) и Г. Шкриванич (Шкриванић, 1979) под названието Джасулийя се разбира Сърбия; (2) От своя страна Т. Левицки (Lewicki, 1945-1954), Б. Недков (Недков, 1960), както и издателите на съчинението на ал-Идриси на арабски език (Al-Idrisi, 1970–1978, pp. 892), смятат, че Джасулийя е изменена форма на наименованието Маказунийя (Македония); (3) Според Кендерова & Бешевлиев (1999) названието Джасулийя представлява неправилен запис на *Мусийя ал-Суфлийя* – арабския превод на *Долна Мизия*, а поставянето му между София и Ниш следва да се обясни с грешка – объркване на Долна Мизия с Горна Мизия (Фиг. 3); към това те добавят и допълнително отпадане на *Мусийя* и

определителния член „ал“. Конструкцията и обясненията на Кендерова & Бешевлиев са доста сложни. Те отбелязват и коментират, че към названието Джарманийа (което според тях е неправилен запис на Романийа) на картата в Софийския препис има пояснение „йа^сни Нимса“, и го превеждат като „Немско“, но в същото време предлагат идентификация „Австрия“ (Кендерова & Бешевлиев, 1999).

Фиг. 2. Фрагмент от копие с „транслитерация от К. Милер“ на карта²⁾ от монографията на К. Милер (Miller, 1928) за съчинението на ал-Идриси.

Тук названието на областта е *ard Getulia* - „*ard Гетулия*“ (или „*ard Джетулия*“); разположено е от двете страни на река Морава, северно (юг на картите към съчинението на ал-Идриси е горе) от Nisu - Ниш.

Цитираните интерпретации предполагат, че буквата *джим* (*дж*) в началото на *Джасулийа* е изписана в повече; Кендерова & Бешевлиев (1999) отбелязват, че такива случаи се наблюдават при предаването на балканските топоними в текста и картите на ал-Идриси. Това означава, че ако наистина буквата *джим* е изписана в повече, всъщност названието е *Асулийа*.

Фиг. 3. Фрагмент от „нормализирана карта“ към съчинението на ал-Идриси, отразяваща визията на Кендерова & Бешевлиев (1999, приложение 21) за „границите на областите според А. Идриси“: областта „ард Джасулиййа“ заема цялата днешна северна България без Добруджа и част от днешна североизточна Сърбия.

Формално от споменатите по-горе интерпретации най-близо до *Джасулиййа* и *Асулиййа* е предложената от д-р Жобер, Лелевел, Милер и Шкриванич „Сърбия“. Разликата между *Асулиййа* и *Сърбия* може да се представи в детайли – като преход от *Асулиййа* към *Сърбия* – така: (а) отпадане на началното *А*; (б) замяна на *у* с *е*; (в) замяна на *л* с *р*; (г) вмъкване на допълнително *б*.

Има обаче едно друго название, което е по-близо до *Асулиййа* от *Сърбия*: *Асурия*.

Формално погледнато, вариантът *Асурия* е значително подобрение на варианта *Сърбия*: от разликата му от *Асулиййа* се свежда само до (в) замяна на *л* с *р*.

Тази интерпретация поражда интересен проблем: какво би могло да се крие зад названието *Асурия*?

Хипотеза: с *Асулийа* / *Асурия* е означена *Аус(т)рия* – Австрия

Ще обясним накратко съображенията в полза на тази хипотеза.

За географите от XVI век (когато е правен Софийският препис) е естествено да възприемат названието *ard Getulia* - „*ард Гетулиа*”, което имаме на Парижкия препис, като означаващо „страна на гетите”, и съответно като „страна на готите”, понеже през средновековието идентификацията на „готи” и „гети” е била обичайно явление (типичен пример имаме в заглавието на съчинението „Гетика” на Йордан, описващо историята на готите). Вероятно така го е възприел и копистът, изготвил Софийския препис.

Но тъкмо през XV-XVI век става популярна и набира сила претенцията на Хабсбургите за „готския произход” на тяхната династия. Ще представим кратък преразказ на описанието на този процес от х. Димитрова (2012).

Още на Базелския Събор през 1431 г. представителите на Швеция и испанските Хабсбурги настояли да им бъдат дадени първите места в залата. Тези места им принадлежали, тъй като, според техните твърдения, те били наследниците на славните и непобедими готи (Svennung, 1967)

В речта си пред Събора епископът на Ваксйо (Växjö) Нилс Рагвалдзон (Nicolaus Ragvaldi) описал Швеция като център на световната история. От родината на готите, която сега се казва Швеция – уверявал слушателите Рагвалдзон – са произлезли голям брой народи. Първи сред тях са остро-готите и вест-готите. Тези два народа са извършили забележителни и славни дела. Те са покорили Европа, Азия и Египет. Амазонките са били готски жени, а готския цар Еврифил

(Euriphilus), братовчед или племенник на троянския цар Приам, участвал в Троянската война, където загинал славно ... (Weibull, 1958).

След речта на Рагвалдсзон на Събора в Базел и особено след като той станал епископ на Упсала (1438 г.), шведската историография влиза в период на патриотичен разцвет. Кулминацията му настъпва през 1554 г., когато в Рим излиза книгата на шведския историк и писател Йоан Магнус „История на готите” (Magnus, 1554). В нея авторът твърди, че от шведите са произлезли повече от тридесет нации и народи. Магнус изброява 87 ост- и вест-готски царе, управлявали „извън Швеция”, и ги нарича „външни готски владетели” (Weibull, 1958).

Малко по-късно придворният историограф на Хабсбургите Волфганг Лациус (Lazius, 1557) развива геополитическите възгледи за „завоеванията” на готите. Според него „германските народи” начело с готите не само са завладявали територии и са ги управлявали, но са се заселвали на тях, така че там, на заселените територии, са оставили народи – наследници на готите. *Тези територии и народи – внушава Лациус – трябва да бъдат обединени от властта на Хабсбургите* (Lazius, 1557; Messmer, 1960).

Пропагандираната през XV век „готска идея”, обслужваща интересите на Хабсбургите, е била широко разпространена. Вероятно е била известна и на човека, направил Софийския препис, от който Кендерова & Бешевлиев (1999) са извлекли транскрипцията *Джасулиййа*.

Срещайки на картата названието *ard Getulia* - „*ард Гетулиа*”, той вероятно е свързал названието Гетулиа с готите и е решил, че това е означение на „готски” – а според тиражираните политическите представи от средата на XVI век Хабсбургски – земи. По онова време османската армия обсажда Виена; австрийски земи са окупирани от турците и съюзниците им. Възможно е изготвеният преписа да е считал,

че и земите между София и Ниш са също австрийски, окупирани преди това от турците.

Тези разсъждения предлагат обосновка на прехода от *ard Getulia* (*ард Гетулиа*) към *ард Джасулиййа* / *страна Асурия* (Австрия).

БЕЛЕЖКИ

1. Подробности за създаването на картата и автора ѝ могат да бъдат прочетени в статията Muhammad al-Idrisi в Уикипедия, а красива и точна скица на картата може да бъде разгледана на сайта на Библиотеката на Конгреса:

[http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/h?ammem/gmd:@field\(NUMBER+@band\(g3200+ct001903\)\)http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/h?ammem/gmd:@field\(NUMBER+@band\(g3200+ct001903\)\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/h?ammem/gmd:@field(NUMBER+@band(g3200+ct001903))http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/h?ammem/gmd:@field(NUMBER+@band(g3200+ct001903)))

2. Картата може да се види на адрес [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/h?ammem/gmd:@field\(NUMBER+@band\(g3200+ct001903\)\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/h?ammem/gmd:@field(NUMBER+@band(g3200+ct001903)))

ЛИТЕРАТУРА

Багров, Л. (2004). *История картографии*. Москва: Центрполиграф.

Кендерова, С. & Бешевлиев, Б. (1999). *Балканският полуостров изобразен в картите на ал-Идриси*. София: Нар. библиотека „Кирил и Методий“.

Недков, Б. (1960). *България и съседните ѝ земи през XII в. според „Географията“ на ал-Идриси*. София: Наука и изкуство.

х. Димитрова, Ю. (2012). *Готи, сиреч гети. Gothi, qui et Getae*. София: Перпериком.

Шкриванић, Г. А. (1979). *Идрисиеви подаци о југославенским земљама (1154 г.) Monumenta cartographica Jugoslaviae. Vol. II. Beograd: Istorijski Institut.*

- Al-Idrisi (1970–1978). *Opus geographicum: sive "Liber ad eorum delectationem qui terras peragrare studeant."* (9 Fascicles), Edited by Bombaci, A. et al. Naples: Istituto Universitario Orientale.
- Bagrow, L. (1964). *History of cartography*. London: C. A. Watts.
- Jaubert, P.-A. (1836-1840). *Géographie d'Édrisi traduite de l'arabe en français d'après deux manuscrits de la Bibliothèque du roi et accompagnée de notes par P.-A. Jaubert*. T. 1-2. Paris : L'imprimerie Royale.
- Lazius, W. (1557). *De aliquot gentium migrationibus sedibus fixis, reliquiis, linguarumque, initiis (et) immutationibus ac dialectis*, libri XII. Basel: Off. Oporiniana.
- Lelewel, J. (1966). *Géographie du moyen âge*. T. I-V. Amsterdam: Meridian. (Reprint of 1852-1857 Brussels: J. Pilliet).
- Lewicki, T. (1945-1954). *Polska i kraje sąsiednie w świetle «Księgi Rogera» geografą arabskiego z XII w. al-Idrisi'ego*. Cz. I. Kraków, 1945 (Uwagi ogólne, tekst arabski, tłumaczenie); Cz. II. Warszawa, 1954.
- Magnus, J. (1554). *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus ...* Romae: J. M. de Viottis.
- Messmer, H. (1960). *Hispania Idee und Gotenmythos*. Zurich: Fretz und Wasmuth.
- Miller, K. (1926-1927). *Mappae arabicae: Arabische Welt- und Landerkarten*. Bd. I-IV. Stuttgart: Konrad Miller.
- Miller, K. (1928). *Weltkarte des Idrisi vom Jahr 1154 n. Ch., Charta Rogeriana*. Wiederhergestellt und herausgegeben von Konrad Miller. Stuttgart : Konrad Miller.
- Svennung, J. (1967). *Zur Geschichte des Goticismus*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Weibull, C. (1958). *Die Ausweiderung der Goten aus Schweden*. Göteborg: Wettergren & Kerber.

✉ Prof. Dr. Jordan Tabov,
Institute of Mathematics and Informatics,
Bulgarian Academy of Sciences
Acad. G. Bonchev Str., bl. 8
1113 Sofia, BULGARIA
E-Mail: tabov@math.bas.bg

© 2013 Venets: Author

